

DE KLEINSTE TAALELEMENTEN IN HET GROTE CP- VERBAND. DE DRIEWEG-AANPAK VAN UITSPRAAK

YOLANDE TIMMAN

Universiteit van Amsterdam, ITTA

Uitspraak spreekt mee als je praat in een CP

Veel NT2-trajecten worden in het kader van de nieuwe inburgering ingericht rond de Cruciale Praktijksituaties (CP's). Hoe zorg je ervoor dat de cursisten in dergelijke doel-, doe- en praktijkgerichte cursussen hun (sub)vaardigheden, waaronder uitspraak en verstavaardigheid, ontwikkelen? Aan de hand van praktijkervaringen met een uitspraakprogramma in een CP-gericht traject Taal en Ouderbetrokkenheid zal een valkuil van dergelijke cursussen besproken worden. Daarbij wordt uitgebreid ingegaan op de inhoud van het programma en op de mogelijkheden die er ook in een CP-gerichte cursus zijn, zoals de drieweg-aanpak van uitspraak. Tot slot wordt kort ingegaan op de huidige situatie in het NT2-onderwijs.

Taal en Ouderbetrokkenheid met Spraakmakers

Eerst iets over de cursus en de methode. Aanleiding voor het opzetten van een traject Taal en Ouderbetrokkenheid op een school met vrijwel uitsluitend anderstalige leerlingen in de Amsterdamse Pijp, was de situatie dat de ouderbetrokkenheid gering was. Zo verschenen er te weinig ouders op de tien-minuten-gesprekken en was er weinig contact met de leerkrachten. In het kader van het project Taal en Ouderbetrokkenheid van de Gemeente Amsterdam en het stadsdeel Oud Zuid is in oktober 2005 een tweejarige pilot gestart. Dertig ouders kregen in twee groepen een duaal traject Taal en Ouderbetrokkenheid aangeboden. Tweemaal per week werd er drie uur lesgegeven door docenten van het ITTA. Daarbij was er een derde dagdeel bestemd voor de uitvoering van praktijkopdrachten. In de lessen werden deze opdrachten voorbereid en nabesproken.

De groepen waren heterogeen qua taalachtergrond, vooropleiding en NT2-niveau. Veel cursisten waren afkomstig uit Marokko en spraken Marokkaans Arabisch, anderen waren Turkstalig. Ook waren er enkele Spaanstaligen uit Latijns Amerika en cursisten uit Egypte, Sri Lanka, Soedan en Polen. De vooropleiding varieerde van geen enkele schoolervaring tot en met universiteit, maar de meeste cursisten waren

niet hoog opgeleid. Enkele cursisten hadden al een basis in het Nederlands, andere geen enkele. Gemeenschappelijk was dat alle cursisten kinderen op de school hadden en vrouw waren (in het begin waren er nog enkele vaders, maar die verdwenen al snel). Gewerkt werd de mede door het ITTA ontwikkelde methode *Spraakmakers*¹. In deze methode staan de praktijksituaties van het domein Opvoeding, Gezondheid en Onderwijs (OGO) van het Inburgeringsexamen centraal. Er zijn vijf modules naar de leeftijd van de kinderen. Wij werkten met module 2 en 3, voor ouders van kinderen van 3 tot 6 jaar en van 6 tot elf jaar. Centraal staan hier situaties als praten met de leerkracht in een tien-minuten-gesprek, lid worden van de bibliotheek, een bezoek aan de tandarts, praten over Cito-toets en schoolkeuze, enzovoort. Daarbij zijn er ook buurtgebonden lessen ontwikkeld, tijdens de verkiezingen werden er bijvoorbeeld gesprekken met raadsleden georganiseerd. Er werd getrouw aan de methode gewerkt. Zo werd begonnen met een oriëntatie op de praktijksituatie door middel van een video of foto's. Daarbij werd gepraat over eigen ervaringen met de situatie. Vervolgens werd de praktijkopdracht voorbereid met allerlei materialen betreffende de situatie: een fotoscript; gesprekken op cd, Meepraten (een soort riedels) en woorden. De cursisten oefenden in kleine groepen en in de gehele groep. Aldus bewapend met zinnen, woorden en kennis gingen ze de praktijkopdracht buiten de les doen. In de les daarop werd teruggekeken, verdiept en herhaald. Zo'n cyclus duurde een week of twee.

Spraakmakers in praktijk, springplanken en een valkuil

In de praktijk blijkt dat de methodiek sterk is, het doelgerichte en het doe- (handelings)gerichte werpt vruchten af. Er is erg veel bereikt op de school. De ouders durven meer, praten meer en doen meer. Zo is het nu ondenkbaar dat een van de ouders niet op het tien-minuten-gesprek zou verschijnen. De toegenomen activiteit beperkt zich niet tot het schoolgebeuren. Cursisten die nooit gingen stemmen, doen dat nu wel. *Spraakmakers* leent zich ook prima voor het werken in een heterogene groep. De docenten konden relatief goed met de niveauverschillen in de groep omgaan. Een gesprek met de leerkracht kun je op veel verschillende manieren voeren. Een gevorderde cursist oefent met de vragen "*Kan mijn kind zich goed concentreren?*", "*En hoe zit het met de motorische vaardigheden?*" En een minder gevorderde richt zich op "*Rekenen, hoe gaat dat?*", "*En taal, hoe gaat dat?*"

De doelsituatie is voor iedereen hetzelfde: iedere ouder *moet* een gesprek met de leerkracht voeren en iedere ouder voorziet zich in de les

op haar niveau van woorden en zinnen die in de praktijk ingezet kunnen worden. Ook waren de cursisten erg behulpzaam voor elkaar in die zin dat moeilijke begrippen vertaald werden.

Bij dit succesverhaal moet wel vermeld worden dat aan allerlei randvoorwaarden was voldaan: de school bood een ouderkamer, een oudercontactpersoon en coördinatrice voor de praktijkopdrachten. Andere docenten die met *Spraakmakers* werken, melden dat zij meer moeite hebben met het organiseren van de praktijkopdrachten. Maar dat doet niets af van wat er bereikt is.²

Een prima methodiek dus, ideaal zelfs, ware het niet dat er aantal zaken in het materiaal ontbreekt: ten eerste de schriftelijke vaardigheden. Deze komen minimaal aan bod, *Spraakmakers* richt zich vooral op de ontwikkeling van de mondelinge taalvaardigheid. Maar ook hier is er een gemis: het ontwikkelen van mondelinge vaardigheden blijkt (te) algemeen en globaal aangepakt te worden. Ook bij woordenschat zie je dit globale karakter: er ontbreekt als het ware een semantische verankering. In de methode worden wel woordenlijsten geboden maar er is te weinig focus op de belangrijkste begrippen en woorden. Wat over de gehele linie ontbreekt, is aandacht voor onderdelen van taalvaardigheid en extra oefenmateriaal waarmee je kunt aansluiten op het niveau van de cursist. Als gevolg hiervan vertoont de les een dun en globaal karakter. Het gevaar hiervan is dat de opgebouwde taalvaardigheid door de gerichtheid op communicatie in een CP vluchtig is, niet voldoende gefundeerd en opgebouwd. Met andere woorden: in plaats van taalontwikkelen te werk te gaan, wordt slechts een repertoire aan zinnen aangeleerd. Voor alle duidelijkheid: zo'n repertoire is functioneel en erg belangrijk voor de taalontwikkeling, maar ontwikkeling omvat meer. Beperking tot alleen deze kant van taalleren is een valkuil in een CP-gerichte cursus.

Om die reden is in het tweede cursusjaar meer aandacht gegeven aan gedifferentieerd werken: zo konden bijvoorbeeld de meer gevorderde cursisten een artikel uit de *Metro* lezen om daar een spreekbeurt over te houden, terwijl anderen zich verdiepten in Leesboekjes NT2 voor A1 en A2 en weer een ander aan de gang was met bladen van 7/43. Deze manier van werken werd door de cursisten erg gewaardeerd.

Ook in *Praatwijzers*, nieuw ontwikkeld materiaal op het gebied van CP's, wordt met deze aspecten rekening gehouden. Praatwijzers zijn korte films over acht CP's van het domein Burgerschap en drie CP's van Op zoek naar werk van het Inburgeringsexamen.³ Onderwerpen zijn bijvoorbeeld: Nabuurschap, Verzekeringen, Milieu, enz. Bij iedere film is lesmateriaal ontwikkeld en hierbij wordt extra oefenmateriaal op verschillend niveau aangeboden. Zowel in de film als in het materiaal ligt

de focus op een zevental woorden. Voorts is er bij iedere *Praatwijzer* een onderdeel uitspraak en grammatica opgenomen.

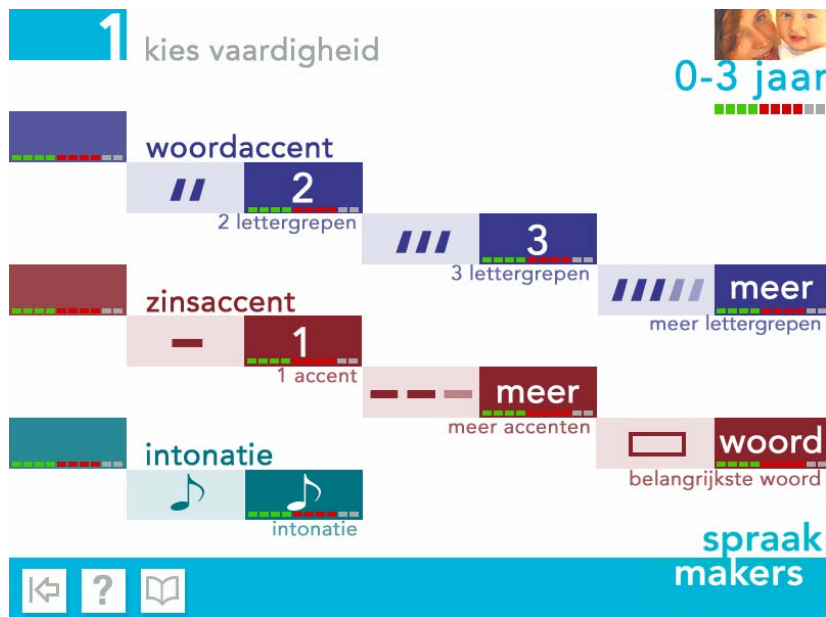
Oefenprogramma uitspraak en verstavaardigheid

Hierboven is gesteld dat in *Spraakmakers* het een en ander ontbreekt en daarbij is gesuggereerd dat de methode, en in het algemeen een CP-gerichte aanpak, tot te globaal werken zou leiden. Dit is gelukkig niet helemaal waar. Wat in ieder geval *niet* ontbreekt in *Spraakmakers* is aandacht voor uitspraak en verstavaardigheid. De cd-rom bij het programma bevat naast een digitaal woordenboek namelijk een compleet programma uitspraak: verstavaardigheid en verstaanbaar spreken. Hoe ziet dit programma eruit en hoe werkt het in de praktijk? Hieronder wordt eerst een beschrijving van dit programma gegeven, daarna wordt verder ingegaan op de ervaring ermee in de praktijk. Het gaat om een flexibel programma waarmee cursisten individueel kunnen oefenen met verschillende onderdelen van uitspraak: woord- en zinsaccent, intonatie en klanken. Het ziet er als volgt uit.

Figuur 1. Het eerste scherm

In het eerste scherm kan de cursist een keuze maken tussen 'Module' en 'Klanken'. Kies je voor een bepaalde module, dan kom je bij Vaardigheden waar je vervolgens kunt kiezen tussen woord- en zinsaccent en intonatie (zie Figuur 2). De woorden, woordcombinaties en zinnen die hier aangeboden en geoefend worden zijn afkomstig uit het OGO domein. Woorden met twee lettergrepen zijn bijvoorbeeld: *groeien*, *leren*. Woorden met meer lettergrepen: *de ouderavond*, *het tien-minuten-gesprek*, *de informatieavond*, *de bibliotheek*, *de kinderboerderij*.

Figuur 2. Overzicht vaardigheden

Bij de korte zinnen hoor je: *Hij doet z'n best* en de intonatie wordt geoefend met vraagzinnen als: *Hoe laat zal ik Warda ophalen?* En: *Hoe laat ga je naar het consultatiebureau?* Bij zinsaccent (belangrijkste woord) gaat over het *Nour is goed in rekenen, niet zo in taal.* versus *Nour is goed in rekenen, Pablo niet.*

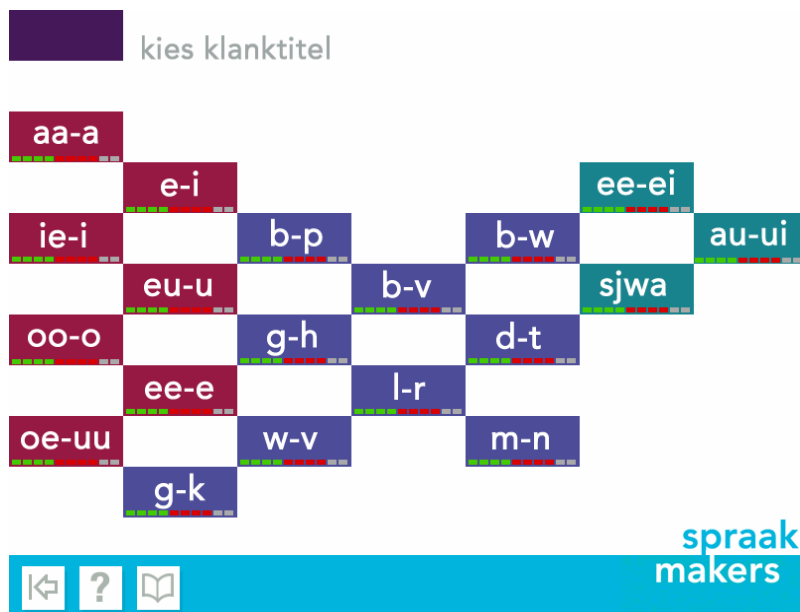
Alle onderdelen beginnen met een video waarin een presentator uitleg geeft. Daarna is er een reeks oefeningen waarin van receptief naar productief gewerkt wordt. Eerst moet het verschil opgemerkt worden, vervolgens moet het herkend worden en nagezegd. Er is geen spraakherkenning in het programma, de cursisten moeten zichzelf beoordelen en op een gegeven moment de docent erbij roepen ter controle.

De cursisten werken in de module die bij de leeftijd van hun kinderen past. *Omar krijgt een schone luijer om* uit module 1 klinkt vreemd als het om ouders van oudere leerlingen gaat. De keuze voor deze indeling is gemaakt omdat het handig is om juist die zinnen in te oefenen die je direct kunt gebruiken in de praktijksituatie. Hiermee wordt dus de relatie gelegd tussen het grote CP-verband en de vaardigheden op het gebied van uitspraak.

De kleinste elementen

Het onderdeel *Klanken* is niet naar module ingedeeld. De woorden die ingezet worden, zijn algemeen. Het zijn bestaande woorden, woorden met een betekenis. Bij spraakklanken draait het altijd om betekenis⁴. *Kas* en *kaas* hebben een andere betekenis door het verschil /ɑ/–/a/.

Spraakklanken vormen de basis van taal en ze verschillen per taal. Het Nederlands is een relatief klinkerrijke taal. In het programma worden in de eerste plaats die klanken aangeboden waar vrijwel alle anderstaligen moeite mee hebben, zoals het onderscheid /ɑ/–/a/ en /ɛ/–/ɛi/. En in welke taal komt de /œi/ voor? Daarnaast zijn er enkele specifiekere onderscheiden, zoals /b/–/v/ voor o.a. Spaanstaligen en /x/–/k/ voor Ghanezen. Volledig is het klankenaanbod niet, zo ontbreekt het onderscheid /o/–/u/ dat in het Arabisch niet bestaat en dus relevant is voor sprekers van die taal (zie Figuur 3 voor het overzicht).

Figuur 3. Overzicht klanken

De spraakklanken van je moedertaal leer je al heel jong en het gevoel ervoor zit diep in je. Al is het mogelijk om de onderscheidingen in een andere taal te leren waarnemen en te produceren (al hangt dat ook van je taalachtergrond, de moeilijkheid van de specifieke klank en individuele factoren af), het is en blijft moeilijk op latere leeftijd het betekenisonderscheid in de vreemde taal te voelen, het blijft iets ongrijpbaars. Als je dat gevoel krijgt, ben je pas echt thuis in de andere taal.

In de film, waarmee de behandeling van ieder klankonderwerp begint, wordt het onderscheid tussen klanken zoveel mogelijk geconcretiseerd met een soort ezelsbruggetjes. Zo wordt het onderscheid *a – aa*

verduidelijkt met de bekende uitspraak van de dokter: *Zeg eens aa'*. Je mond gaat wijdopen.(...) Maar de *a* is net als wanneer je iets liefs ziet, een baby bijvoorbeeld: *'Ahhh...'* Zo wordt ook de / ϵ / geconcretiseerd door te vertellen: *'Als je iets niet begrijpt zeg je: hè?? Een geitje zegt het ook: mèhèhè.'*

Bij de uitleg op de video wordt ook waar nodig de stand van de mond en de positie van de tong besproken. Daarnaast zijn er twee plaatjes te zien, van bijvoorbeeld *hout* en *huid*. Ook de woorden komen in beeld. Omwille van de drukte van al deze elementen op het scherm is niet gekozen voor het plaatsen van plaatjes met dwarsdoorsneden van de mond. Daarbij komt dat deze vrij abstract zijn en dat de uitleg van de presentator soms al moeilijk genoeg is.

Hier en daar zijn ook wat bevindingen uit de praktijk verwerkt. Zo wordt bij het onderscheid /*au*/ – /*œi*/ niet helemaal volgens het boekje gewerkt. De /*au*/ wordt eerst wel volgens de klinkerdriehoek uitgelegd: van /*a*/, mond wijdopen, dan iets dicht en lippen tuiten tot /*u*/. De /*œi*/ wordt al doende verduidelijkt: mond open, dan iets dicht, lippen tuiten dan komt er een /*j*/ achter (volgens de klinkerdriehoek ga je van / $\emptyset$ / naar /*u*/) In de Tip (Figuur 4) is dit verder uitgewerkt.

Tip voor de ui.

1 De cursist zegt *au*. Die is bekend. Benadruk dat er een *w* aan het eind te horen is. Geef ook andere woorden met een verlenging:

au, trouw - trouwen, bouw – bouwen, lauw – lauwe

2 Nu de *ui*. De cursist zegt weer *au*. Laat hem een *j* achter de *au* zeggen: *auj*. Oefen samen naar *ui* toe. Maak ook hier een verlenging: *uien*.

3. Oefen het onderscheid met rijmpjes als:

Geen au, maar een ui

Niet lauw, maar lui

En geen lauwe, maar luië

Niet bouwen, maar buien

Niet trouwen, maar truien

Want een au is geen ui,

En zout is niet zuid

En oud is niet uit!

Figuur 4. Tip voor de UI.

Na de uitleg volgt er ook hier een aantal oefeningen waarbij van receptief naar productief gewerkt wordt: eerst het waarnemen van het klankonderscheid, het aangeven van het verschil, het nazeggen en tot slot het inoefenen met een rap/meeprater (zie Figuur 5).

Rap

*Au!
Hé kijk nou
kom gauw, kijk nou
die man is oud
en heeft het koud
hij is blauw
van de kou
ik krijg het benauwd
straks gaat het nog fout
want die man heeft het koud
te koud, te koud*

Figuur 5. Meepraten met de AU

Zijn klanken minder belangrijk?

Terecht wordt er de laatste tijd op gewezen dat niet alleen klanken, maar vooral ook woord- en zinsaccent veel aandacht verdienen⁵. Ten onrechte wordt hier door sommige NT2-ers de conclusie uit getrokken dat klanken in het onderwijs niet belangrijk zouden zijn. Er zou op dit niveau weinig vooruitgang te boeken zijn en daarbij zou dan ook nog eens komen dat er in praktijk maar zelden misverstanden op dit gebied zijn. Het onderscheid *maan* - *man* zou alleen in de NT2-boekjes van belang zijn. Dit is niet het geval; wie veel met anderstaligen communiceert, bemerkt tal van misverstanden rond klanken. Een greep uit verwarringen in de dagelijkse praktijk:

'Linzen zijn niet goed voor de ogen' (lenzen)
'Ik heb de beertjes even in het vriesvak gelegd' (biertjes)
'Ik ga nog even een cakeje nemen' (een kijkje nemen)
'Nu is hij wijs, wat erg voor hem' (wees)
En het bekende: *'Laten we weer eens vies eten!'*

In een vreemde taal kun je dingen zeggen die jezelf of de ander in verlegenheid brengen. Het geval *huur* – *hoer* is bekend. In alle vreemde talen vind je dergelijke valkuilen. Zo is het Marokkaanse woord voor *markt* *souq*. Het bestaat uit /s/, /u:/ en /q/. Als je het met een Nederlandse /k/ zegt, klinkt het als een woord dat regionaal *kont* betekent. Het niet beheersen van een dergelijk onderscheid leidt niet alleen tot een gevoel van onzekerheid als je zegt dat je even naar de markt gaat, of dat je de huur nog moet betalen, het versterkt een algemeen gevoel dat je je in de doeltaal op glad ijs bevindt. Juist omdat de spraakklanken de basis zijn van een taal, kan het missen van die basis je zelfvertrouwen doen wankelen. En zelfvertrouwen heb je juist zo

nodig als je 'in het echt' gaat praten. Ook hieruit blijkt hoe essentieel het is ook aandacht te geven aan de kleinste elementen, juist als je in de werkelijkheid, in de praktijksituatie, aan de gang gaat. Natuurlijk zijn hier grote individuele verschillen, er zijn ook cursisten die helemaal niet zo bang zijn om fouten te maken met uitspraak en al doende leren.

De *leerbaarheid* van spraakklanken wordt door allerlei factoren bepaald: de moedertaal, de leerder zelf (er zijn grote verschillen per individu), de klank (de ene klank is moeilijker dan de andere) en het onderwijs (de docent en de methodiek). Reden genoeg om zowel aan klanken als aan woord- en zinsaccent aandacht te besteden. Met het uitspraakprogramma kan met beide onderdelen geoefend worden.

Ervaringen met het uitspraakprogramma

Terug naar de cursus op de school in de Pijp. Er lag dus een programma. Echter, er ontbraken computers waarop het kon draaien. Om die reden is de cd-rom aan de gehele groep aangeboden met laptop en beamer. Op deze wijze is een groot deel van het programma behandeld. Dat had ten eerste als voordeel dat er concrete verduidelijking gegeven kon worden bij de onderwerpen en bij moeilijke passages in het filmpje zoals *en dan tuit u de lippen*, en ten tweede dat de navigatie en in het algemeen de manier van omgang met de cd-rom duidelijk werd.

En toen? Toen is het uitspraakonderwijs opgeslokt door het grote CP-gebeuren. Ondergesneeuwd, verzwolgen in de drukte rond alle praktijkopdrachten. Niet helemaal, want de docenten gaven natuurlijk wel aandacht aan klanken, woord- en zinsaccent en intonatie bij de behandeling van de woorden, bij de *Meepraters* en in de gesprekken. Dat het programma gemeenschappelijk behandeld was, had als groot voordeel dat er bij deze behandeling in context naar de leerstof verwezen kon worden.

Natuurlijk werd het individueel oefenen, de eigenlijke bedoeling van de cd-rom, gemist. Er zijn gemeenschappelijk uitspraakproblemen, zoals /l-/i/, die je met de gehele groep kunt behandelen. Maar er zijn ook veel taalspecifieke en individuele problemen, bijvoorbeeld bij het onderscheid /b-/v/. Dit onderscheid is makkelijk zichtbaar te maken met de mond en de tanden. Hier zie je duidelijk individuele verschillen: de ene Spaanstalige heeft het verschil zo te pakken, de ander blijft dit verwarren.

Halverwege het tweede jaar kwamen er gelukkig een drietal computers beschikbaar. Opvallend was dat de cursisten heel graag met het programma wilden werken. Ook was het opmerkelijk dat zij daarbij vaak

zelf een bewuste keuze maakten voor een onderwerp. Een van de cursisten wilde bijvoorbeeld vooral aan haar intonatie werken. De meesten kozen voor klanken. Zo zei een cursiste: 'Deze vind ik moeilijk: de /ɛ/ en de /i/. ' Nadat ze ermee gewerkt had, kon ze het verschil perfect maken, maar in de loop van de les verwarde ze beide klanken weer en daarna werd het met de /e/ en de /ɛi/ die er ook bijkwamen één grote chaos. Dit geeft aan dat de beheersing nog niet volledig is. Men kan het verschil in klanken waarnemen, identificeren en ook zelf maken, maar dit is nog niet constant. De verschillen moeten als het ware vastgezet worden door ze in een categorie te plaatsen, bijvoorbeeld: *Dit is de /ɛ/ van mes en niet de /i/ van vis*. Een van de cursisten verwoordde dit aspect ook: 'Met het programma gaat het goed, maar in de klas is het moeilijker. En buiten is nog moeilijker!'

Een andere bevinding was het feit dat een cursist die met klemtoon oefende en het receptieve gedeelte helemaal goed deed, haar eigen productie als goed beoordeelde, terwijl die dat nog niet was. Het is dus noodzakelijk dat de docent controleert. Verder was het opvallend dat sommige cursisten niet individueel gingen oefenen, maar in kleine groepjes met één koptelefoon aan de slag gingen. Om de beurt hadden ze die op terwijl de anderen mee trachten te luisteren. Daarbij hielpen de digitaal-vaardigen degenen die nog niet zo goed met de computer overweg konden.

De driewegaanpak

Vanaf het moment dat er computers beschikbaar waren, is er op drie manieren aan uitspraak gewerkt. Samen vormen zij een driewegaanpak die als volgt te schetsen is.

1. De eerste weg is het in de groep als vast lesonderdeel behandelen en samen oefenen. Deze klassikale behandeling heeft als voordeel: oefenen van gemeenschappelijke problemen, extra uitleg kunnen geven en een gemeenschappelijk referentiekader aanbrenge

2. De tweede weg is de behandeling die ingewezen is in het bespreken van woorden, uitdrukkingen en zinnen. Klanken, woordaccent, zinsaccent en intonatie worden zo in de context van gesprekken en het oefenen met de CP's aangeboden en er wordt feedback op de productie van de cursisten gegeven in die context. Het is ook mogelijk bij een bepaalde CP een bepaald uitspraakonderwerp te behandelen, zoals de /y/ – /u/ bij geschiedenis (zie Figuur 6). Dit onderwerp leent zich ook voor het verschil tussen /ɛi/ en /e/ in combinatie met de verleden tijd van sterke werkwoorden.
3. De derde weg is het individueel oefenen met cd-rom in eigen tempo, naar eigen behoefte.

Opdracht. De uitspraak: de 'uu' en de 'oe'

Vroeger en Nu. Toen en Nu.

Oefen met de uitspraak van 'oe' en 'uu' op de cd-rom.

Welke woorden met 'oe' kent u? Welke woorden met 'uu'?

Uit: *Praatwijzer 'Alles heeft een geschiedenis'*

Figuur 6. Voorbeeld van uitspraak in een CP (Praatwijzer)

In de evaluatie van het Praatwijzer-materiaal gaven de cursisten aan dat zij het zeer belangrijk vonden om ook op hun eigen niveau te werken met de computer. Enkele cursisten wilden het liefst individueel werken, een enkeling wilde het liefst in de grote groep. De meesten gaven aan de drie manieren noodzakelijk te vinden. Interessant was de optie om in twee- of drietallen zelfstandig met de cd-rom te werken.

Stappen in de ontwikkeling van uitspraak

Wanneer de verschillende stappen die in de didactiek van de cd-rom gevolgd worden, gecombineerd worden met een aantal praktijkervaringen, kunnen de volgende fases in de ontwikkeling van uitspraakvaardigheid onderscheiden worden:

Receptief

- Bewustzijn dat er een verschil is (deze klanken zijn niet hetzelfde)
- Het verschil waarnemen (dat is een /ɑ/ en dat een /a/)
- Het waargenomen verschil identificeren en 'vast zetten' (dat is de /œi/ van 'huis')
- De verschillen categoriseren, in het klanksysteem plaatsen (dat is de /œi/ van 'huis' en niet de /au/ van 'zout')

Productief

- Zelf het verschil kunnen maken (woorden nazeggen: *zout / zuid, etc*)
- Eigen productie kunnen beoordelen, je monitor inschakelen
- Het verschil stabiliseren (dat is de/œi/ van 'huis') en toepassen in de geleide productie in de les
- En: in de vrije productie in de praktijksituatie

Onder deze acht-stap ligt de volgende indeling in ontwikkelingsfases van *onbewust onvaardig* via *bewust onvaardig* en *bewust vaardig* naar *onbewust vaardig*.⁶ Hieraan kan vervolgens een oefeningensequentie geïnspireerd op het ABCD-model van Neuner gekoppeld worden (zie Figuur 7).

Fases	Stappen	Didactiek	Voorbeeld oefening
Onbewust onvaardig	- Niet weten dat er verschillen zijn		
Bewust onvaardig	- Weten dat er een verschil is	Receptief	- Is dit hetzelfde?
	- Het verschil waarnemen	A – oefeningen	- Hoort u een <i>ui</i> ?
	- Het waargenomen verschil identificeren	B – oefeningen	- Is dit de <i>ui</i> van <i>huis</i> ?
	- Verschillen categoriseren		- Dit is de <i>ui</i> van <i>huis</i> en niet de <i>ou</i> van <i>zout</i> .
Bewust vaardig	- Zelf het verschil kunnen maken	Productief	- Nazeggen: <i>zuid-zout</i> -
		C – oefeningen	- Meepraten met riedel
	- Eigen productie kunnen beoordelen, monitoren		- Afluisteren: heb ik het goed gezegd?
	- Stabiliseren, toepassen in geleide productie		- Let op de <i>ui</i> als je praat.
	- Toepassen in vrije productie	D – oefeningen	
Onbewust vaardig	- Toepassen in vrije productie		

Figuur 7. Overzicht fases ontwikkeling en didactiek

Tot slot

Gerichtheid op het functioneren in CP's brengt vaart in een traject, het kan het taalhandelen van cursisten omhoog trekken en zodoende de ontwikkeling van taalvaardigheid versnellen. Wat dat betreft is de huidige 'CP-gerichtheid' een positieve ontwikkeling in het NT2-onderwijs. Echter, het is een negatieve ontwikkeling als NT2-trajecten alleen oefenen met de CP's zonder aandacht te besteden aan de taalelementen, aan de opbouw van taalvaardigheid. Als deze invulling van CP-gericht onderwijs daarbij ook nog plaatsvindt in de situatie van een vrijegeven markt waarin taalaanbieders zich gedwongen voelen te bezuinigen op materialen en voorzieningen, is het ronduit een desastreuze ontwikkeling. Hierboven is geschetst hoe belangrijk materiaal voor differentiatie, waaronder apparatuur, is. Als methodes en (multimediale) hulpmiddelen overboord gegooid worden, betekent het dat alles wat er de laatste decennia in het NT2-veld is opgebouwd, in sneltreinvaart gesloopt wordt.

Essentieel is het verbinden van de vaart van de CP-gerichtheid, het snelle doelgericht en doe-gerichte, met het vakmanschap van de opbouw van taalvaardigheden en de gerichtheid op de individuele cursist. Het zou mooi zijn als in een CP-cursus voor elke cursist een persoonlijk (taal) ontwikkelingsplan, per (sub)vaardigheid, gemaakt werd. Voor dit alles zijn methodieken en materialen waaronder multimedia nodig.

Het is dus van belang tegelijk vanuit verschillende kanten te werken, van boven naar beneden én van beneden naar boven. Voor uitspraak en verstavaardigheid is, naast de opbouw in een aantal stappen, een drieweg-aanpak geschetst: in de gehele groep, individueel met de cd-rom oefenen en in de context van gesprekken rond CP's in de les en daarbuiten. Wat voor uitspraak geldt, geldt met de nodige aanpassingen ook voor de grotere taalelementen, dus ook voor grammatica (morfologie en syntaxis), woordenschat, meerwoordverbindingen (idioom, routines) en pragmatiek. Aan de slag dus voor verdere ontwikkeling en opbouw van het NT2-onderwijs.

Noten

- 1 Spraakmakers, Opvoeden in Nederland. Een duale methode NT2 en opvoedingsondersteuning. Zie voor meer informatie: www.thiememeulenhoff.nl.
- 2 Zie voor informatie: Femmy Witte, Empowerment voor ouders op de school en in de buurt. Een veelbelovend project in Amsterdam Oud-Zuid. In: Les 147, nr. 3 juni 2007, 3-6.

- 3 Uitgezonden op ETV vanaf 28 mei 2007, te bekijken op website www.samenoppad.nl en te verkrijgen op dvd. Het lesmateriaal is ontwikkeling: Yolande Timman, Praatwijzers. Waarschijnlijk te verschijnen eind 2007 bij een uitgever.
- 4 Spraakklanken zijn opgebouwd uit onderscheidende kenmerken. Het onderscheid tussen de spraakklanken komt door het al dan niet aanwezig zijn van bepaalde kenmerken. Zo hebben /b/ en /d/ dezelfde kenmerken, op één na: de plaats van articulatie. /b/ en /p/ verschillen onder andere van elkaar op het kenmerk stemhebbendheid. Deze kenmerken zijn eigenlijk de kleinste elementen van taal.
- 5 Zie bijvoorbeeld: Chris van Veen, De nadruk op uitspraak. Theoretische overwegingen en praktische voorbeelden. In: Vakwerk 3. Amsterdam 2006. BV NT2.
- 6 Dank aan Paula Bosch voor deze suggestie.